

L • O • T • S • E • N

Medlemstidning för Tjänstemännens socialdemokratiska förening i Göteborg - N:o 4 2021

LEDARE FUNKTIONSSOCIALISMEN INFÖR VERKLIGHETEN

I skuggan av inställda nyårsfiranden och omställda julaftnar somnade Gunnar Adler-Karlsson i den 28 december, 87 år gammal. Gunnar Adler-Karlsson, med den karaktäristiska skäggväxten, var en av den demokratiska socialismens främsta tänkare under efterkrigstiden.

Sina sista decennier förvandlades han till en kontroversiell debattör, retsam och medial, intellektuellt skärpt men vilt svingandes, och för många har nog hans inverkan på det socialdemokratiska idégodset fallit i glömska. Adler-Karlssons viktigaste verk, "Funktions-socialism" (1967), tar vid någonstans där tuberkulosen förhindrade Nils Karleby från att fortsätta. Denna tidning sörjer hans frånfalle.

Boken "Funktions-socialism – ett alternativ till kommunism och kapitalism" är skriven under det kalla krigets zenit.

Under det romantiserade 1960-talet, ett årtionde som allt färre svenskar faktiskt minns men allt fler svenskar ändå tycker någonting om, stod världen inför ett binärt val; man skulle följa den amerikanska frihetsvägen eller lockas av den sovjetiska jämlikhetsapparaten, trots att båda systemen visat sig outhärdliga för människan och undermåliga för samhället.

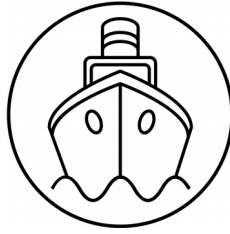
I denna hysteriska tid trädde Gunnar Adler-Karlsson fram med sin bok, som utan skam och med rak rygg argumenterade för att det fanns ett aptitligt, demokratiskt och fredligt alternativ till extremerna: Funktions-socialismen som gyllene medelväg. Boken är ett exempel på den intellektuella skärpa som socialdemokratin besatt men har förlorat.

Idén bakom funktions-socialism kommer inte från Adler-Karlsson själv. Långt före 1967 hade

framstående austromarxister i det röda Wien, Henri de Man med sin plan de man i depressionens Belgien och Nils Karleby i den svenska socialiseringsnämnden tagit avgörande kliv bort från den klassiska marxismens dogmatiska syn på den privata äganderätten. Redan i mitten på 1940-talet hade det socialdemokratiska partiet börjat överge stats-socialismen som idé men också vänt ryggen åt den gillesocialistiska ådra som predikat industriell demokrati – och detta trots att Ernst Wigforss, partiets mest överskattade älskningsideolog, predikat båda idéer under stora delar av sin karriär.

Gillesocialism och stats-socialism, lika men ändå olika, begår nämligen samma avgörande misstag; de begriper inte att varje produktivt samhälle kräver ett mått av marknadens innovativa drivkraft, och fastnar förutsägbart nog i hur den odelbara äganderätten ska fördelas jämligt utan att reflektera över hur näringslivet ska fungera effektivt och skattepengarna skapas långsiktigt. Funktions-socialismen blev betydligt mer framgångsrik, även

forts på nästa sida...

forts från förra sidan...

om Gunnar Adler-Karlssons namn aldrig har fått pryda en fackföreningsfinansierad partiakademi. I sin bok argumenterar Adler-Karlsson övertygande och pedagogiskt för att äganderätten bör förstås som ett antal olika sammanhängande funktioner, inte en ogenomtränglig monolit. Den privata äganderätten, denna kommunismens djävul och kapitalismens heligaste ko, bör styckas upp i olika delar som sedan behandlas för sig.

Funktions-socialismens centrala tes formulerar författaren som följande: "Låt oss i stället beröva våra nuvarande kapitalister en efter en av deras äganderättsfunktioner, så att de om några decennier står kvar formellt som kungar, men reellt som mer eller mindre maktlösa symboler för en förgången tid."

Det klassiska exemplet rör en hyresfastighet. I ett funktions-socialistiskt system kan fastighetsägaren tillerkännas den formella äganderätten över själva byggnaden medan nästan samtliga tillhörande funktioner är socialiserade och kontrolleras mer eller mindre demokratiskt; marknadshyror tillåts inte och ett framförhandlat bruksvärdessystem är grunden för hyres-

sättningen, stora förändringar i fastighetsexteriören måste godkännas av byggnadsnämndens förtroendevalda politiker, stora förändringar i interiören måste förhandlas, viss standard måste alltid upprätthållas och kompensation utgå när detta ej garanteras, godtyckliga vräkningar förhindras genom stark besittningsrätt, diskriminering förbjuds vid tilldelning av hyreskontrakt, hyresgästen äger laglig rätt till inneboende och andrahandsuthyrning.

Känns det igen? Hyresmarknaden i Sverige är i stort funktions-socialistisk, och de stora hyresvärdarna står mest kvar som snygga skyltar på husens hörn och en gnällig sammanslutning i näringslivsorganisationen Fastighetsägarna. Även om fastighetsägarna ibland gör utfall – framförallt genom sin parlamentariska gren Centerpartiet – är deras makt i praktiken så beskuren att de inte ens äger laglig rätt att införa funktionen rökförbud i sitt befintliga bestånd. Kungar utan makt, som Adler-Karlsson spådde.

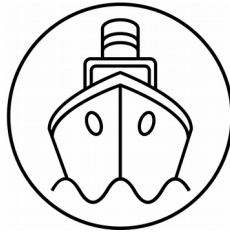
I det socialdemokratiska parti-programmet från 1990 – en till det mesta väsentligt bättre produkt än det som kompromissats fram under 2000-talet – intar funktions-socialismen, om än ej nämnd vid

namn, rollen som strategi för att genomföra svensk socialism i Sverige. Låt oss citera:

"Den socialdemokratiska vägen, att förändra bestämmanderätten över produktionen och produktions-resultatets fördelning snarare än det formella ägandet av produktionsmedlen och att låta denna bestämmanderätt utövas på många olika vägar, är därför inte bara en enklare utan framför allt mer ändamålsenlig metod att skapa det folkliga inflytande över produktionsordningen som är en nödvändig förutsättning för att förverkliga det demokratiska samhället..."

"Frågan om samhällelig hushållning eller marknads-hushållning är därför för socialdemokratin en fråga om vilken metod, som i varje särskilt fall är bäst ägnad att uppnå målen om rättvis fördelning av välfärden, effektiv användning av landets ekonomiska resurser och hushållning med miljö- och naturtillgångar. De två metoderna är inte oförenliga utan kompletterar tvärt om varandra; ingendera kan ensam uppnå de uppsatta målen för samhällets

forts på nästa sida...

forts från förra sidan...

utveckling och medborgarnas välfärd.”

I kantringen efter löntagarfondskraschen och 1990-talets ekonomiska härdsmlåta – enklast förstådd genom att studera Kjell-Olof Feldts offentliga åsikter, läsning av Mona Sahlins småsinta memoarer och Göran Perssons löneavier – sprang Socialdemokraterna i vild panik över att framstå som omoderna förbi den framgångsrika funktionsocialismen.

Skrämda av högers framåtmarsh efter murens fall och bekräftade genom VPK:s förvandling till en vänsterliberal blåslampa kunde man inte stoppa fördelningspolitikens försvagning, regleringarnas avskaffande och marknadens invasion av den gemensamma sektorn. I det socialdemokratiska partiprogrammet från 2013 är funktionsocialismen så gott som utsuddad, vilket bara framstår som mindre problematiskt när man inser att det är ett än större bekymmer att ordet socialism bara nämns två gånger i hela programmet. I partiprogrammet konstateras att:

”De många och skiftande behoven i samhället kan inte tillgodoses vare sig med enbart politiska beslut eller med enbart marknadshushållning.

De kräver den blandekonomi, som bygger på en kombination av samhällsåtgärder och marknads-mekanismer, en effektiv offentlig sektor, ansvarsfulla företag, starka fackliga organisationer och medvetna, aktiva konsument. Socialdemokratin vill samla alla goda krafter för att bygga ett bättre samhälle, och det görs bäst i samverkan.”

Samverkan mellan kapitalister och folket för ett bättre samhälle har ersatt det genom funktions-socialismens stegvisa regleringar demokratiserade samhället. Gunnar Adler-Karlssons medelväg mellan marknadsstyre och socialism blev ett socialt sidospår till den enda vägens liberalism. Ett socialdemokratiskt parti som gör anspråk på samhällsförändring, klass-utjämning och välfärd måste kunna bättre än att agera brygga mellan den politiska makten och andra fristående aktörer.

Funktionsocialismen är inte perfekt. Precis som varje socialistisk inriktning, precis som socialdemokratin i sig, måste den förfinas och revideras för att passa sin egen tid. Men ett socialdemokratiskt parti som aspirerar på samhällsförändring, inte bara maktinnehav, behöver sätta sin övertygelse i ett ideologiskt sammanhang. Med verklighetens materiella förhållanden som grund

måste socialdemokratin formulera en funktionsocialism för 2020-talet – på samma självkritiska och prövande sätt som Gunnar Adler-Karlsson gjorde.

En funktionsocialism för vår tid behöver exempelvis tydliggöra vilka samhällssektorer som ska stå helt fria från marknaden (på 60-talet verkade ingen förutspå att Sverige skulle sälja sina skolor till Kuwait), slå fast hur funktions-socialism genomförs inom ramen för internationella samarbeten (på 60-talet verkade ingen förutspå att Sverige skulle donera sitt ekonomiska självbestämmande till tiotusentals tjänstemän i Bryssel) och ha ett tydligare fokus på att övertyga väljarkåren (på 60-talet verkade ingen förutspå att ett nationalchauvinistiskt högerparti skulle vinna var tredje arbetare).

Ibland frågar sig – säkert ärligt menat, någonstans därinne – besvikna kommentatorer och intresserade tyckare från såväl vänster som höger vad Socialdemokraterna egentligen vill. Allt som oftast saknar dagens socialdemokratiska ledarskikt ett fenomenalt, fungerande eller ens förstäligt svar på denna enkla fråga. Framöver bör Gunnar Adler-Karlssons bidrag till den

forts på nästa sida...

forts från förra sidan...

demokratiska socialismens
mognande inspirera svaret:
Socialdemokraterna står för vägen
tillbaka till medelvägen. Med
funktionssocialismen som instrument
vill Socialdemokraterna ställa
arbetsmarknaden, näringslivet, ja,
hela samhället under demokratiskt
inflytande och folklig kontroll. När
våra motståndare skriker högt över
detta, när vi anklagas för barbari och
förtryck högerifrån, när vi kallas
omoderna av våra lobbyist-
finansierade partivänner, när
journalister låtsas som att ideologi är
för svårt att förklara och ledarsidorna
skrattar ut oss i kör, ska vi komma
ihåg att funktionssocialism i sin
renaste form redan är beundrad och
begriplig i det svenska folkdjupet –
och vi syftar inte på
bostadsmarknaden.

Allemansrätten, rätten att tälta och
plocka lingon, rätten att bada och
utforska, rätten till träd och mossa,
gäller oavsett köpebevis och
köpkraft, på din mark eller skogs-
kungens mark. Titta, vi har redan ett
motto för funktionssocialismens
återkomst till debatten: I skogen
finns den demokratiska socialismen
redan. Ni ser den bara inte för alla
privatägda träd. Vore det inte vackert
om allemansrätten gällde hela
samhället?

Vill du också skriva i Lotsen?
Mejla din text till
info@s-akademiker.se

Antal tecken (inkl mellanslag):
2000 / 4000 / 8000

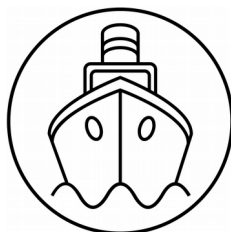
S-AKADEMIKER

[S-akademiker](#) (Tjänstemännens
socialdemokratiska förening)
organiserar tjänstemän och
akademiker inom Göteborgs
socialdemokratiska partidistrikt.
Föreningen bildades 1958 och är
en av de större partiföreningarna i
Göteborg med många medlemmar
som är fackligt aktiva. Vi har
regelbundna medlemsmöten med
spännande teman. Om du är
intresserad av att bli medlem så
mejla info@s-akademiker.se S-
akademiker finns också på
[facebook](#).

S-akademiker har en skriftserie
som ger ut intressanta och viktiga
böcker. I november 2017 kom den
första volymen: en antologi med
texter under redaktion av Payam
Moula och Jimmy Sand, med titeln
*Socialdemokratin i ett nytt
århundrade*. [Läs mer här](#).

Den andra delen i skriftserien är en
återutgivning av Nils Karlebys
klassiker *Socialismen inför
verkligheten* från 1926. Med
nyskrivet för- och efterord av
Örjan Nyström. [Läs mer här](#).

Den tredje delen är en antologi av
texter av Anders Nilsson och Örjan
Nyström, *Att återupprätta
arbetslinjen: Och andra texter om
strukturomvandling, sysselsättning
och trygghetssystem*. [Läs mer här](#).

AI OCH ARBETS- MARKNADEN

Den 10 mars anordnades ett Zoom-
samtal på tema AI och arbets-
marknaden, som ett samarbete
mellan tjänstemannaföreningarna i
Göteborg och Uppsala samt
Centralbyråkraterna (Stockholm).
Särskild gäst var Emma Tjärnback,
utredare på Unionen, som
presenterade en analys av hur den
tekniska utvecklingen förändrar
arbetsmarknaden – och specifika
arbetsuppgifter – för personer i
tjänstemannayrken genom att
ersätta eller förstärka arbets-
kraften.

Emma Tjärnback pekade på vikten
av omställning, att resurser tillsätts
för kompetensutveckling och
validering av reella kompetenser,
så att de yrkesverksamma kan gå
vidare till mer kvalificerade
uppgifter när delar av deras
arbetsuppgifter ersätts genom
teknikutveckling. Förutom
representanter för de tre
arrangerande föreningarna deltog
också medlemmar från
tjänstemannaföreningarna i
Helsingborg och Västerås.

Föreningarna vill nu utveckla
samarbetet, för att tillsammans få
bättre förutsättningar att stärka
Socialdemokraternas ställning
bland högutbildade löntagare och
att inom socialdemokratin driva
frågor som särskilt angår
föreningarnas medlemmar. Bland
det som diskuterats finns det
gränslösa arbetslivets utmaningar,
marknadsstyrningens utarmning av
skolan och omsorgen, behovet av
tryggare socialförsäkringar och
utvecklade system för omställning
under strukturomvandling. Under
2021 kommer en serie Zoom-
samtal med fokus på dessa
områden att anordnas för
föreningarnas medlemmar.